

Зајакнувањето на самоодржливоста и унапредување на организациската поставеност

– клучни елементи за
стратегискиот развој на СЕММ

Скопје

март, 2022

СОВЕТ ЗА ЕТИКА ВО
МЕДИУМИ НА МАКЕДОНИЈА

Издавач:

Совет за етика во
медиумите

Уредник:

д-р Марина Тунева

Скопје, 2022

СОДРЖИНА

1.	Вовед	4
2.	Поголема ефикасност во работењето на СЕММ преку реформа на управните органи	6
2.1.	Меѓународни искуства: модели на организација на членството во саморегулаторните тела	8
3.	Стабилно финансирање - предуслов за самоодржливост на Советот	10
3.1.	Модели за финансирање на саморегулаторните тела	12
4.	Заклучок	13

Оваа публикација е подготвена со финансиска поддршка од Европската Унија и од Цивика мобилитас.

Содржината на публикацијата е единствена одговорност на СЕММ и во никој случај не може да се смета дека ги одразува ставовите на Европската Унија, на Цивика мобилитас и на СДЦ.

1

ВОВЕД

Советот за етика во медиумите на Македонија (СЕММ) е етаблирана организација, чија важност е препознаена во медиумската сфера и има голема прифатеност од различни чинители во областа. Унапредувањето на самоодржливоста и ефикасно функционирање се клучните цели кои СЕММ, по осум години, постоење се стреми да ги оствари за да овозможи натамошен развој на саморегулацијата. За постигнувањето на овие цели потребна е реорганизација на работењето на саморегулаторното тело, којашто треба да ја зацврсти положбата на СЕММ на долг рок.

Практиката во меѓународни рамки потврдува дека некои модели на организациона поставеност на советите за етика, вклучувајќи ја и поставеноста на нивните органи, како што е највисокиот одлучувачки орган – Собранието, се покажале како пофункционални и поефикасни во работењето. Секој совет поставува свои правила и процедури на работа, при што се земаат предвид контекстот, степенот на слобода на медиумите, демократската и културната традиција на државата.

Заклучно со декември 2021 година, во СЕММ членуваат 155 поединечни медиуми и членски организации. Според досегашниот систем на организација на работата на управните органи на СЕММ, сите членски организации, како и малите или новозачленетите медиуми, имаа еднаков глас. Собранието на СЕММ можеше да работи и да одлучува¹ со просто мнозинство од вкупниот број членови.

Со зголемување на членството, СЕММ се соочи со потешкотии при организирање на работата на највисокиот орган, а особено кога е потребно да се обезбеди кворум, бидејќи честопати дел од медиумите не можат да учествуваат во работата и на средбите. Оттука, со цел да се подобри функционирањето и ефикасноста на раководните и одлучувачките органи на СЕММ, изминативе години беа направени неколку анализи на состојбите, беа земен предвид споредбени модели и практики, а беа предложени и различни модалитети на реорганизација на членството.

1 СЕММ (2014) Статут на СЕММ, Скопје: СЕММ. Достапно на: <https://semm.mk/sovet-za-etika/statut>

Практиката во изминатите осум години од работењето на СЕММ покажа дека се неопходни промени, особено во организацијата на Собранието на саморегулаторното тело. Врз основа на анализите и меѓународните искуства, на Собранието одржано на 28 декември 2021 година, членовите го поддржаа моделот што, во најголем дел, подразбира ре-организација на членството во асоцијации и здруженија со право на глас.

Оваа анализа ќе претстави неколку начини на организација на членството што произлегуваат од меѓународните искуства, како и конкретни примери за начинот на којшто тие модели функционираат во различни држави. Во продолжение ќе бидат наведени и неколку модели за финансирање на саморегулаторните тела, кои можат да му послужат на СЕММ како пример за воведување систем за самостојно финансирање.

Прегледот се потпира на неколку клучни документи кои СЕММ ги продуцираше во изминатиот период, со цел да ја утврди состојбата и можните перспективи за поефикасно работење и постигнување финансиска самостојност, како што се Стратегискиот план на СЕММ и Модели на организирање на членството во телата за саморегулација на медиумите.² Целта е да се понуди краток преглед на организациски и финансиски модели што ќе бидат референтна точка во фазата на спроведување реформи во саморегулаторното тело.

² СЕММ (2021) „Модели на организирање на членството во телата за саморегулација на медиумите“, Скопје: СЕММ. Достапно на: <https://semm.mk/dokumenti/publikacii/866-modeli-na-organiziranje-na-chlenstvoto-vo-telata-za-samoregulacija-vo-mediumite>

2

ПОГОЛЕМА ЕФИКАСНОСТ ВО РАБОТЕЊЕТО НА СЕММ ПРЕКУ РЕФОРМА НА УПРАВНИТЕ ОРГАНИ

За да постигне самоодржливост и да се зајакне потенцијалот за долгорочно опстојување и ефикасно функционирање на Советот за етика во медиумите на Македонија, неопходно е реформирање на составот на Генералното собрание (ГС) и воспоставување стабилен систем за финансирање. Ова се некои од целите посочени во Стратегискиот план на СЕММ прифатен на годишното Собрание во декември 2021 година.³ Според овој документ, дополнително треба да се зајакнува репрезентативноста на СЕММ, со тоа што ќе се зголемува бројот на членови, но истовремено се препорачува саморегулаторното тело да го ограничи фокусот на основната мисија и обемот на задачи што ги има.⁴

Реформата на Генералното собрание е предуслов за остварување на сите наведени цели. Највисокото одлучувачко тело на СЕММ до крајот на 2021 година има 155 членови со право на глас, што во праксата се покажува како непрактично за функционирање. За да се надминат недостатоците на овој систем на организација, во стратегискиот документ се предлагаат неколку решенија:

1. Членство на здруженија или чадор-организации на медиумите: Најчест системна организација на советите за етика е кога Генералното собрание се состои (главно) од здруженија или матични организации на медиумите. Таков е примерот со двата совети за етика во Белгија (каде што се зборува фламански/француски и германски јазик), Холандија и Германија. Предностите на овој систем се што овозможува зголемување на бројот на членови и ја унапредува репрезентативноста на саморегулаторното тело, овозможува полесна наплата на членарината и поедноставување на организацијата и процедурата за гласање на Генералното собрание.

Овој систем би можел да се примени во СЕММ, само доколку мнозинството од сегашните членови на СЕММ се и членови на здружение или чадор-организација на медиуми (на секторско или на регионално ниво). Во тој случај сегашните поединечни членови би требало да станат дел од здруженијата или чадор-организациите. Со тоа би се намалил бројот на членови во Генералното собрание на СЕММ. Доколку некои

3 Кнапен, П. (2021) „Стратегиски план на СЕММ“, Скопје: СЕММ.

4 Ибид. Стр. 2-3.

од членовите на СЕММ не се поврзани со здружение или чадор-организација, во тој случај, во иднина, постои можност да се формираат групи од мали, поединечни членови во рамки на Генералното собрание.

- 2. Формирање групи во Генералното собрание:** Формирањето групи од членови може да се спроведе според различни критериуми, како, на пример, според видот на медиумите, медиуми на регионално, локално ниво и слично. Секоја група би имала по еден претставник со еден глас во Генералното собрание. Останатите членови на групата ќе функционираат како поврзани членови и може да присуствуваат на состаноците на Генералното собрание како набљудувачи. Полноправните претставници на овие групи би можеле да ротираат со двегодишен или со четиригодишен мандат.

Според овој систем на организација на Генералното собрание на групи работи Фламандскиот совет за етика во Белгија, во кој функционира група за радио и телевизиски радиодифузери, новински агенции, дигитални медиуми и продукциски куќи, како и група за весници и списанија кои се застапувани преку формални чадор-организации.

По овој пример, главните медиуми/медиумски организации во СЕММ, како што се националните радиодифузери, би имале свој претставник во овој систем. На овој начин, СЕММ би можел да го намали бројот на членови во Генералното собрание за десетина до дваесет претставници.

- 3. Систем на полноправни и поврзани членови:** По примерот на Фламандскиот совет за етика во Белгија, полноправните членови на Советот се истовремено и членови на Генералното собрание, а поврзаните не се. Сепак, сите плаќаат членарина и го почитуваат Кодексот. Како полноправни членови може да се јават членовите-основачи, поголемите медиуми/медиумски организации или, во случај на платено членство, медиумите/медиумските организации кои плаќаат највисок износ на членарина. На овој начин бројот на членови на Генералното собрание би се ограничил, меѓутоа овој систем подразбира и исклучување голем број членови од највисокиот одлучувачки орган. Поради тоа, најдобра ефективност може да се постигне доколку овој систем се комбинира со системот за формирање групи во рамки на собранието (наведен под точка 2).

- 4. Систем на пондерирани гласови:** Овие совети функционираат на тој начин што на малите членови (на пр. локални веб-страници) им се доделува по еден глас, а на средните и големите медиуми (на пр. национални или јавни радиодифузери) им се доделуваат повеќекратен број гласови собранието. На овој начин функционира Советот за етика во

Белгија на француски и на германски јазик. Меѓутоа бројот на членови на Генералното собрание и во овој систем останува многу висок, што може да предизвика проблеми при свикување на собранието.

На Генералното собрание одржано на 28 декември 2021 година, членовите на СЕММ се изјаснија за промена на структурната организација на овој одлучувачки орган и го поддржаа системот кој подразбира членство во асоцијации и здруженија со право на глас. Право на глас би имал и јавниот сервис, како и друга легитимна форма на групирање. На овој начин, поединечните членови ќе го делегираат своето право на глас на асоцијациите и здруженијата, со што ќе се намали бројот на членови во генералното Собрание, а оттука се очекува и подобрување на неговата ефикасност и работење.

2.1. Меѓународни искуства: модели на организација на членството во саморегулаторните тела

Саморегулаторните тела во различни држави во Европа се различно организациски поставени, а во овој преглед ќе бидат наведени неколку примери што во глобални рамки се докажале како функционални.⁵ Целта е да се претстават позитивни искуства што можат да бидат од корист кога ќе се појави потреба од евентуална реорганизација на веќе постоечките совети или при формирање нови.

Во поголемиот дел совети во државите во глобални рамки (Белгија, Германија, Холандија), право на глас во органите на советите за етика имаат најчесто асоцијациите и здруженијата во кои се организирани медиумите, наместо секој поединечен медиум.

Во Генералното собрание на Фламандскиот совет за етика на Белгија има редовни и придружни членки. Притоа, придружните членки може да учествуваат во сите активности на Советот, но тие не се членки на Генералното собрание. Во Белгија, членки на Генералното Собрание се основачите на саморегулаторното тело, со што поголема моќ им се дава на најактивните во работата на Советот, кои, исто така, можат да решаваат за прифаќање нови членки во Генералното Собрание. Инаку, во Генералното собрание најмногу членови (5) има Асоцијацијата на печатени медиуми (весници и списанија), а аудиовизуелните медиуми, новинските агенции, дигиталните медиуми и про-

⁵ СЕММ (2021) „Модели на организирање на членството во телата за саморегулација на медиумите“, Скопје: СЕММ. Достапно на: <https://semm.mk/dokumenti/publikacii/866-modeli-na-organiziranje-na-chlenstvoto-vo-telata-za-samoregulacija-vo-mediumite>

дукциските куќи не се организирани во асоцијации и тие сами предлагаат по еден член во Собранието (вкупно 4).

Во работата на Генералното собрание на Советот за етика на Германија учествуваат 28 членки кои се избираат од редовите на: Федерацијата на издавачи на печатени медиуми, Федерацијата на новинари, Сојузот на новинари и од Асоцијацијата на издавачи на списанија. Притоа, 14 членови се избираат од асоцијациите на издавачи и 14 од двата големи новинарски сојузи. Овие четири чадор-организации се организирани и во т.н. „Здружение/одбор на спонзори“ и носат одлуки за финансирање на Советот, именувања и организациски принципи на работа.

И во Холандија, во Советот на етика членуваат медиумски организации што застапуваат различни сегменти од медиумската сфера, како што се Сојузот на новинари на Холандија, Сојузот на главни уредници, Националната новинска агенција на Холандија, Неколку координативни организации за печатените медиуми Координативни организации од јавноста и комерцијалните радиодифузери и Организацијата на интернет медиумите „Планет Интернет“.

Членовите на Советот за етика на Австрија, на генералното Собрание се претставени од делегирани претставници и секој од нив има по еден глас. Тие доаѓаат од Австриската федерација на синдикати (5 претставници), Клубот на медиуми „Конкордија“ (1), Здружението на главни уредници (1), Здружението на австриски весници (5), Здружението на регионални медиуми во Австрија (1) и Здружението на австриски списанија (1 претставник).

Во случајот на Ирска, право на глас во Генералното собрание имаат организациите што ги претставуваат националните весници, регионалните весници, издавачите на списанија и Унијата на новинари.

Шведска има еден од покомплексните модели на организациска структура на Советот на етика. Саморегулаторното тело во Шведска се состои од Медиумски омбудсман и Комитет за етика во медиумите. Во Медиумскиот совет има 32 претставници кои ги застапуваат медиумите, јавноста и судскиот систем, потоа 12 претставници на јавноста, избрани преку Асоцијацијата на правници и Парламентарниот омбудсман на Шведска, додека претставниците на медиумите се именувани од медиумските организации и медиумските компании: Асоцијацијата на издавачи на весници, Асоцијацијата на издавачи на магазини, Здружението на новинари, Националниот клуб на медиуми и радиодифузните компании – Шведската телевизија, Шведското радио, Образовното радио и TV4. Одборот на саморегулаторното тело се состои од претставници на 4 медиумски организации (Асоцијацијата на издавачи на весници, Асоцијацијата на издавачи на магазини, Здружението на новинари, Националниот клуб на медиуми т.н. Publicistklubben) и 4 радиодифузни ком-

пани. Тоа што е важно да се нагласи е дека ниту еден весник или списание не може да биде член на Одборот во индивидуално својство.

Од регионот како најфункционален може да се посочи Советот на етика во Босна и Херцеговина. Тој е основан од 10-те најголеми печатени медиуми и две асоцијации на новинари на БиХ. Одреден број медиуми имаат два, три или само еден претставник во Собранието на Советот за етика, но само по еден претставник од медиум има право на глас.

Членките на Советот може да имаат трајно членство, да бидат здружени или почесни. Поединци или правни лица коишто стекнале членство во Советот, може да станат трајни членки. Почесни членки, пак, се оние кои дале посебен придонес во функционирањето и развојот на Советот, но немаат право на глас.

3

СТАБИЛНО ФИНАНСИРАЊЕ - ПРЕДУСЛОВ ЗА САМООДРЖЛИВОСТ НА СОВЕТОТ

Пред да се пристапи кон одлучување околу моделот на финансирање на саморегулаторното тело, неопходно е да се направи проценка на потребниот годишен буџет, што ги опфаќа основните потреби (бројот на вработени во извршната канцеларија и сите трошоци поврзани со нив) и оперативните трошоци (закуп на канцеларии, поддршка за информатички и комуникациски технологии, осигурување, итн.). Исто така, неопходно е да се направи и годишна финансиска проекција за спроведување на проектните активности на Советот, за што средствата вообичаено се обезбедуваат преку проекти и донаторска помош. Поконкретно, потребна е целосна финансиска конструкција која ќе ги вклучува сите потреби за функционирање на вработените и за одржување динамична канцеларија која спроведува и проектни активности.

Од досегашното искуство и функционирање на СЕММ може да се заклучи дека одржливото финансирање не може да се потпре исклучиво на донаторски средства, бидејќи тие не можат да ја финансираат основна дејност на СЕММ на подолг рок или, пак, трајно. Затоа е потребно е да се разгледаат други начини на финансирање што СЕММ може да ги примени во своето натамошно работење, во моментот кога ќе се создадат услови за тоа.

Одржливото финансирање не може да се потпре исклучиво на донаторски средства, бидејќи тие не можат да ја финансираат основна дејност на СЕММ на подолг рок или, пак, трајно. За да се востанови стабилен систем на финансирање, неопходно е медиумите и медиумските организации кои се членки на саморегулаторното тело да ја поддржат и прифатат оваа идеја.

Саморегулаторното тело досега нема воведено членарина за своите членови, имајќи ја предвид социо-економската состојба во која веќе со години се наоѓаат медиумите и тешките услови за работа во редакциите, што особено беше изразено после 2020 година со настапувањето на пандемијата од ковид-19. На членарините се гледа како на една од можностите за обезбедување самостојно финансирање на СЕММ на долг рок, при што постојат повеќе модалитети за нивно воведување. За да се востанови стабилен систем на финансирање, неопходно е медиумите и медиумските организации кои се членки на саморегулаторното тело да ја поддржат и прифатат оваа идеја.

Практиката од различни држави покажува дека висината на членарините може да се утврдува врз основа на бројот на новинари кои се вработени во медиумите и на бројот на хонорарни новинари коишто се ангажирани, во зависност од видот на медиумот, од пазарниот удел на медиумите, итн.⁶

И новинарските здруженија во голем број земји придонесуваат во финансирањето на саморегулаторните тела преку плаќање членарини, како што е примерот во Австрија (12% од вкупниот буџет), Канада-Квебек (2,3%), Финска (17%), Германија, Холандија (10%), Норвешка (40%), Шпанија-Каталонија (25%), Швајцарија (48%) и Турција (4,5%).

3.1. Меѓународни искуства: модели на организација на членството во саморегулаторните тела

Според искуствата во други држави, финансирањето од државата може да се обезбедува преку владата, парламентот, или со доделување мал процент од буџетот од други агенции.

Поради политичкиот контекст во Северна Македонија можноста за финансирање преку владата не е популарна во медиумската заедница. И на глобално

⁶ „Media Councils in the Digital Age, Council Budgets”. Достапно на: <https://presscouncils.eu/Budget>.

ниво, мал е бројот на советите кои добиваат поддршка од владата, а сумите се движат од 49.750 евра во Швајцарија до 311.000 евра во Германија.⁷

Во некои земји постои индиректно финансирање што значи дека фондовите кои државата ги одвојува се префрлаат преку трета страна. Во Белгија на пример, Здружението на новинари бара субвенции од Владата, а потоа оваа сума се префрла на Советот за етика. На овој начин Владата обезбедува 50% од вкупниот буџет на Советот. Во Австрија постои фондација која ги прима финансиските средства наменети за Советот, а владиниот придонес изнесува 75% од вкупниот буџет. Во земјите од северна Европа ова е неприфатливо од принцип – таму ниту теоретски не сакаат да се отвори можност за создавање коруптивни механизми.⁸

Финансирањето преку парламентот се смета за поприфатлива опција за медиумскиот и политичкиот контекст во земјава, со оглед на различната политичка застапеност и постоењето помал ризик од политички влијанија. Ваков пример на долгорочно финансирање постои во Германија, при што независноста на советот е законски уредена, а придонесот на Парламентот изнесува 33% од вкупниот буџет на саморегулаторното тело.

Има и држави, како на пример Шведска, каде Комитетот за етика во медиумите не се финансира од државата со цел да ја задржи својата независност, односно сака да остане независен од неа. Така, шведскиот модел на саморегулација е целосно заснован на волонтерска основа, а е финансиран од четири медиумски организации: Асоцијацијата на издавачи на весници, Асоцијацијата на издавачи на списанија, шведскиот Сојуз на новинари и Националниот клуб на медиуми.

Во медиумската заедница честопати се истакнува и можноста за финансирање на СЕММ да се издвојува мал процент од буџетот на други буџетски зависни институции и тела, како што се јавниот радиодифузер, регулаторот за аудиовизуелни медиуми или регулаторното тело за пазарите на електронски комуникации.

Повеќето совети за етика во глобални рамки применуваат комбинација на некои од моделите на финансирање, а ова е една од препораките во Стратегискиот документ на СЕММ.

Во случај на комбиниран модел на финансирање, се препорачува државното финансирање да биде до 50%, со цел да се избегне ризикот од влијание и интервенција.

7 Harder, R. and Knapen, P., “Media Councils in the Digital Age: An inquiry into the practices of media self-regulatory bodies in the media landscape of today”, Brussels: Vereniging van de Raad voor de Journalistiek. Достапно на: <https://www.presscouncils.eu/userfiles/files/Media%20Councils%20in%20the%20Digital%20Age.pdf>, стр. 10.

8 Ибид.

1

ЗАКЛУЧОК

Големата бројност на членовите на саморегулаторното тело, иако е позитивен индикатор за прифатеноста на СЕММ во медиумската заедница, честопати, особено кога се организираат статутарни настани се покажува како непрактична, поради неможноста да се постигне кворум.

Спроведените анализи на состојбата и на можните решенија укажаа на тоа дека е неопходна реформа во организациската структура на највисокото одлучувачко тело на СЕММ, што ќе овозможи поголема функционалност и ефикасност во работењето.

Искуствата со организацијата на саморегулаторните тела во глобални рамки покажуваат дека во повеќето држави (Белгија, Холандија, Финска, Германија и др.), право на глас во органите на советите за етика имаат најчесто асоцијациите и здруженијата во кои се организирани медиумите, наместо секој поединечен медиум. Ова, во нашиот контекст, би значело дека медиумите ќе имаат право на глас преку своите членски организации/здруженија/јавниот сервис.

Дополнително, искуството во изминатите осум години од постоењето на СЕММ покажува дека е потребно изнаоѓање ефективен механизам за финансирање со цел да се постигне самоодрживост на подолг рок.

Со реорганизација на членството во Собранието би се воспоставил правичен систем за избор на органите на СЕММ и би се овозможила поголема одржливост на организацијата, пред сè, преку поедноставеното организирање настани, но и за потенцијалното ефикасно финансирање на СЕММ од членарини.

Воведувањето членарини е една од можностите, што треба да обезбеди дел од бараните средства за работа на саморегулаторното тело, но и да им овозможи на членовите да дадат свој придонес во развојот на саморегулацијата и да го развиваат чувството на сопственост/припадност кон неа.

Така, наместо СЕММ да побарува членарина од секој субјект поединечно, тоа ќе се прави од неколку субјекти, односно од членските организации на

годишно ниво. Ова е исклучително значајна околност во однос на одржливоста на организацијата.

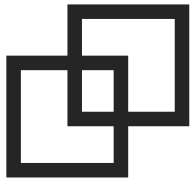
Системот на финансирање преку членарини треба да ја зајакне самоодржливоста на СЕММ на долг рок, со оглед на фактот дека досега финансирањето се остваруваше преку проекти поддржани од донаторската заедница. Сепак, ова не е лесен чекор за саморегулаторното тело, имајќи ја предвид економската, медиумската и политичката состојба во државата.

На Генералното собрание на СЕММ од 28 декември 2021 година, потребата за овие промени беше препознаена и поддржана од членовите. Промените треба да се одвиваат етапно, при што неопходно е да постои поддржувачка околина во медиумската заедница, но и во поширок социо-економски и политички контекст.

Неопходна е широка поддршка од страна на медиумите и медиумските организации, првенствено на саморегулаторното тело и на неговата мисија. Оттука ќе произлезе поддршката за реорганизација на органите на СЕММ, како и за воспоставување нови механизми на финансирање, преку членарини. "... Координираната акција и поддршката од страна на медиумските организации за СЕММ ќе значат и дополнително зајакнување на неговото влијание и позиција, и меѓу медиумската заедница и меѓу граѓаните", се вели во публикацијата на ЗНМ.⁹

Промените треба да ги поттикнат медиумските чинители да ги почитуваат етичките и професионалните стандарди, а различните засегнати страни да придонесат кон јакнење на одржливоста и ефективноста на саморегулацијата во медиумите. Во време кога информациско-технолошките трендови ја трансформираат работата на медиумите и начинот на производство на информациите, важноста на саморегулацијата е клучна за унапредување на слободата на медиумите и за сузбивање на дезинформациите онлајн. Затоа, треба да се има предвид и функционирањето и одржливоста на саморегулаторните тела и во дигитално-информатичкиот екосистем.

⁹ Стојчевски, Т. (2017) „Медиумска саморегулација и меѓусекторска комуникација во функционирањето на СЕММ“, Скопје: ЗНМ. Достапно на: <https://civicamobilitas.mk/wp-content/uploads/2018/03/Mediumska-samoregulatsija-i-megusektorska-komunikatsija-vo-funktsioniraneto-na-Sovetot-za-etika-na-mediumite-na-Makedonija-dekemvri-2017.pdf>.

Совет за етика во медиумите во Македонија (СЕММ)

Бул. „Метрополит Теодосиј Гологанов“ 54/2, Северна
Македонија

(02) 3222 595
info@semm.mk
www.semm.mk